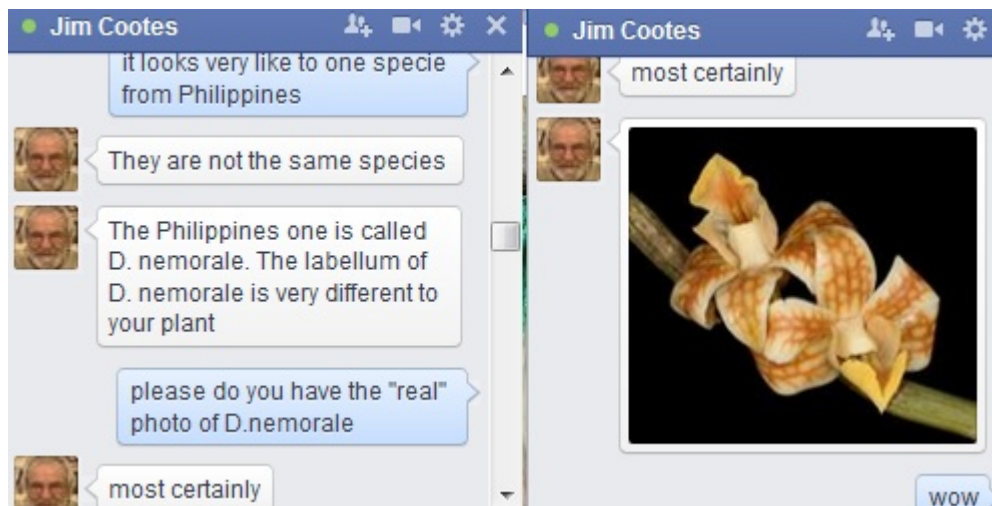

Den nemorale & Den khanhoaense

Ngày 4/12/2014, chúng tôi đã ngộ nhận cây Den nemorale của Phi Luật Tân do Louis O. Williams công bố vào năm 1937 và cây Den khanhoaense của Việt Nam Leonid Averyanov công bố vào năm 2000 chỉ là một, kèm theo với một câu thòng: “Hình ảnh của cây Den. nemorale và Den.khanhoaense rất giống nhau nhưng biết đâu chi tiết về hoa hay thậm là lại khác thì sao?”

Mới đây anh Trương bá Vương là người đã cho chúng tôi biết sự sai lầm này. Ông Jim Cootes, tác giả của cuốn 2 sách: The Orchids of the Philippines 2001 và Philippine Native Orchid Species 2009 đã cho anh biết là 2 cây này có sự khác nhau ở lưỡi hoa.

Den.nemorale tại Phi Luật Tân
Ảnh: Jim Cootes

Den. khanhoaense, Hòn Bà
Ảnh: Trương bá Vương

Den khanhoaense, Hòn Giao
Leonid Averyanov

Thoạt nhìn qua chúng ta thấy màu sắc và đường gân của 2 cây cùng thân lá rất giống nhau, nhưng nhìn kỹ chiếc môi hoa (Lip, labellum) quả có sự khác biệt. Lưỡi hoa của cây *Den nemorale* nhọn và quăn còn cây *Den khanhoaense* lại chia ra làm 2 thùy, hình tròn khác hẳn.

Dem chuyện này nói với Tiến sĩ Ron Mac Hatton, chủ bút kiêm chủ nhiệm Nguyệt San Hoa lan (Orchids bulletin) Trưởng toán Nhận diện hoa lan thuộc hội Hoa Lan Hoa Kỳ, ông cho biết:

“The plants have similar structure and the sepals and petals of both species share the same color and venation but the lip structure of the two is very different. Den. nemorale is from the Philippines and khanhoaense is from coastal Vietnam. They belong to different sections of the genus; nemorale to Conostalix and khanhoaense to section Distichophyllae.

Den. nemorale produces it's flowers in small clusters of two or three from both the leaf axils as well as the nodes opposite a leaf while khanhoaense carries single flowers only from the nodes opposite a leaf.

I think what happens here is another of the situations where someone posts on the internet a misidentified flower and people take off with it creating confusion.

I've attached pictures of what I think are authentic specimens of each. They may be closely related but they are quite different.”

Lược dịch:

*Những cây này có cấu trúc giống nhau, cánh hoa, đài hoa cùng một màu sắc và đường gân, nhưng cấu trúc của lưỡi hoa khác hẳn, *Den nemorale* của Phi luật Tân và *Den khanhhoaense* mọc ở bờ biển VN. Hai cây này thuộc 2 nhóm khác nhau: *Den. nemorale* thuộc nhóm *Conostalix* còn *Den. khanhoaense* thuộc nhóm *Distichophyllae*.*

Den. nemorale hoa nhỏ mọc từng chùm 2-3 chiếc ở cả 2 bên đốt lá, trong khi *Den.kanhhoaense* chỉ có 1 hoa mọc ở đốt đối diện với lá. Tôi nghĩ rằng có nhiều người đã bỏ lên Internet với tên không đúng và gây ra tình trạng nhầm lẫn. Tôi xin đính kèm hình ảnh đích thực của 2 cây này để biết rằng hoa khá giống nhau nhưng hoàn toàn khác biệt.

Được biết Jim Cootes sinh năm 1950 ở Sydney, Úc Châu. Học lực tuy chỉ ở mức Trung học và là một nhân viên của Hải Quân rồi sau đó là Bru điện, nhưng ông là một chuyên gia nổi tiếng về lan. Năm 1977, ông tới Phi Luật Tân và mang về Úc một số lan, rồi nhập cảng thêm một số lớn hoa lan nữa của Phi để nghiên cứu.

Cuốn *The Orchids of Phillipines* 2001 ra đời sau 10 năm nghiên cứu với 3 năm tìm tòi tại hiện trường gồm 338 giống kèm theo hình ảnh và lời mô tả.

Cuốn *Philippine Native Orchid Species* ấn hành vào năm 2011 đã được cập nhật thêm gồm tất cả là 800 giống.

Tên của ông được các khoa học gia trên thế giới vinh danh đặt tên cho các cây lan sau đây: *Cylindrolobus cootesii* (syn. *Eria cootesii*), *Thrixspermum cootesii*, *Pseudacoridium cootesii*, *Macropodanthus cootesii*, *Bulbophyllum cootesii* và *Dendrochilum cootesii*.

Dưới đây là hình ảnh và lời mô tả tóm tắt trong cuốn sách của ông về cây *Den nemorale*:

Dendrobium nemorale

Dendrobium nemorale L.O. Williams

Section: *Canostaffix* Kränzlén

Louis O. Williams named this lovely species in 1937 in Botanical Museum Leaflets of Harvard University. The specific name means that the plant grows in shady places, though the only plants I have seen of this species were growing in well-lit positions.

Growth habit: upright, sympodial. **Pseudobulbs:** grow to about 50 cm tall. **Leaves:** up to 5 cm long by 1 cm wide; sheaths clasping the pseudobulbs have short brown hairs. **Inflorescences:** short, appear from along the upper half of the pseudobulb, bear up to four flowers about 2 cm in diameter. **Flower colour:** creamy yellow, beautifully tessellated with brown; **labellum** yellow. **Dorsal sepal:** lanceolate, up to 1 cm long by 4 mm wide. **Petals:** broadly oblanceolate, up to 1 cm long by 4 mm wide. All these segments reflex for approximately half their length. **Lateral sepals:** oblong, 1 cm long by 4 mm wide, join to form a small spur. **Labellum:** three-lobed, 1.2 cm long by 6 mm wide (when flattened); lateral lobes triangular, prominent; mid-lobe is oval in shape when flattened.

Habitat and Distribution: *Dendrobium nemorale* is endemic to the Philippines and has been found in the provinces of Aurora, Quezon and Rizal on Luzon where it grows as an epiphyte.

Lược dịch:

Phong lan, thân đơn lên thẳng cao 50 cm, lá dài 5 cm rộng 1 cm. Bẹ lá có lông ngắn màu nâu bao bọc thân cây. Dò hoa ngắn ở nửa phân trên của thân cây có tới 4 hoa to 2 cm màu vàng kem có sọc. Lưỡi hoa 3 góc, dài 1.2 cm rộng 6 mm. Đặc hữu của Phi Luật Tân mọc ở Aurora, Quezon và Rizal, Luzon.

Trong các hình ảnh dưới đây chúng ta thấy rằng cây *Den. kahnhoense* có chiếc lưỡi tròn với hai thùy, còn cây *Den nemorale* có chiếc lưỡi nhọn mũi và quần lai. Cây *Den kahnhoense* có 1-2 hoa và theo lời mô tả và hình vẽ của Ts. Leonid Averyanov cây này có thể có tới 3 hoa một chùm.

Den. nemorale
Ảnh: Orchidspecies

Den.khanhoaense
Ảnh: Chu xuân Cảnh

Den. khanhoaense
Ảnh: Lê trong Châu

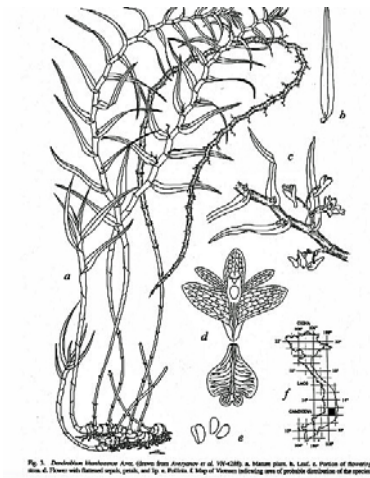

Fig. 5. *Dendrobium nemorale* Aver. (Lévesque 1997) in color. a: habit; b: leaf; c: flower; d: detail of the flower. (Drawing by Leonid Averyanov, 1997, with the permission of the author.)

Nơi mọc: Do Leonid Averyanov, Ng t. Hiệp, Ng q. Bình tìm thấy vào 24-4-1997 tại Hòn Giao, Khánh Sơn, Khánh Hoà.

Mô tả: Thân cao 40-60 phân. Lá nhỏ hẹp như lá cỏ. Chùm hoa 2-3 chiếc. Hoa to 1.8 phân và nở vào tháng 4 và lâu bền tới 3 tháng.

Sực nhớ rằng cô Phạm Hào ở Seattle cũng có cây Den nemorale, vội vàng điện thư lên

hỏi thăm hy vọng sẽ được biết thêm chi tiết, nhưng cô cho biết rất tiếc là cây này đã đi vào cõi thiên thu từ lâu. Ngoài ra cô đã gửi mua tặng tôi một cây từ Gines Orchids ở Hawaii.

Cây lan gửi tới có dáng dấp như trong bức phác hoạ của Leonid Averyanov. Hy vọng rằng tôi sẽ có cây Dendrobium khanhoaense chứ không phải là Den.nemorale. Xin thành thực cảm ơn mỗi thịnh tình của cô Phạm Hào.

Sau đó chúng tôi và ông Jim Cootes Barbara đã gặp nhau trong bữa ăn tiếp đón ông. Trong cuộc họp của hội Newport Orchids Society, tôi được biết thêm là Jim Cootes còn biết khá nhiều về loài lan *Bulbophyllum*, một loài lan đa dạng có tới trên 2000 giống, hy vọng rằng ông sẽ giúp chúng ta hiểu rõ những cây của Việt Nam vì trong mục này còn có nhiều cây chưa nhận diện được.

Vậy xin đính chính lại về cây *Den nemorales* cho đúng và cảm ơn anh Trương Bá Vương, ông James Cootes và T.S Ron Mac Hatton đã cho chúng ta biết đâu là sự thực.

Westminster 3 -2015